

DİLİN AFETLERİ YALAN, DEDİKODU, İFTİRA VE ALAY ETMEK

(18 EKİM 2019 CUMA VAAZI)

GİRİŞ

İnsana özel verilen bir haslettir konuşmak. Başkaları ile iletişim kurmanın büyük çoğunluğu söz ildir. Söz, yüce Rabbimizin kelimelerinin tecellisidir aynı zamanda. Ve kâinat Rabbimizin “كُنْ” “ol” buyruğuyla var olmuştur. Bir gün Peygamberimiz (s.a.s)’e sahabeden biri:

يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا النَّجَاةُ

“Kurtuluşun yolu nedir?” şeklinde bir soru sorduğunda, Peygamber Efendimiz (s.a.s):

أَمْسِكْ عَلَيْكَ لِسَانَكَ وَلَيْسَعَكَ بَيْتَكَ وَابْنِكَ عَلَى خَطِيئَتِكَ

“Diline sahip ol! Fitneye bulaşma! Günahların için pişmanlıkla gözyaşı dök!” (Tirmizî, Zühd, 60) buyurmuş, ağızdan çıkabilecek yanlış söze dikkat çekmişti. Rabbimiz:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا

“Ey iman edenler! Allah’a itaatsizlikten sakının ve doğru söz söyleyin ki, Allah sizin işlerinizi düzeltsin, günahlarınızı bağışlasın. Kim Allah’a ve resulüne itaat ederse gerçekten büyük bir kazanç elde eder.” (Ahzab, 33/70-71) buyurdu.

أَلَا أَنْبِئُكُمْ بِشِرَارِكُمْ فَقَالَ هُمْ الثَّرَثَارُونَ الْمُتَشَدِّقُونَ أَلَا أَنْبِئُكُمْ بِخِيَارِكُمْ أَحَاسِنُكُمْ أَخْلَاقًا

“En kötü olanlarınızı haber vereyim mi? Onlar gevezelik edip ne söylediğine dikkat etmeden konuşanlardır.” (İbn Hanbel, II, 370) buyuran Peygamber Efendimiz (s.a.s.) müslümanın konuşmasında bir ölçü, nezaket ve seviye olması gerektiğini ifade etmiştir. Dikkat etmeden söylenen sözlerin içerisinde gybet, yalan, iftira, kırıcı ifadeler bulunabilir. Bu ise mümine yakışmayan bir davranıştır.

Cihan bağında ey âkil budur makbûl-ü ins ü cin

Ne kimse senden incinsin ne sen kimseden incin

Ömer Sevket Erzurûmî

وَهَلْ يَكْبُ النَّاسُ فِي النَّارِ عَلَى وُجُوهِهِمْ أَوْ عَلَى مَنَاخِرِهِمْ إِلَّا حَصَائِدُ أَلْسِنَتِهِ

“...İnsanları yüzükoyun veya burunları üstünde süründürerek cehenneme dolduran, dillerinin kazandığından başkası değil midir?” (Tirmizî, İman, 8) hadis-i şerif de insanın dili ile işleyecekleri hataları ve bunun neticesine dikkat çekilmiştir.

لَا يَسْتَقِيمُ إِيْمَانُ عَبْدٍ حَتَّى يَسْتَقِيمَ قَلْبُهُ وَلَا يَسْتَقِيمُ قَلْبُهُ حَتَّى يَسْتَقِيمَ لِسَانُهُ

“Kulun kalbi doğru oluncaya kadar imanı dosdoğru olmaz. Dili doğru oluncaya kadar da kalbi dosdoğru olmaz...” (İbn Hanbel, III, 199) Hadisi şerifte Peygamber Efendimiz (s.a.s.) sözün sadece telaffuzdan ibaret olmadığını, söz ile niyet arasında yakın bir ilişki olduğunu, bu yakınlığa imanın da dahil olduğunu ifade etmişlerdir.

Yunus Emre’nin şu beyti sözün önemini ve gücünü anlatmak için son derece anlamlıdır:

Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı,

Söz ola ağulu aşı, bal ile yağ ede bir söz

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ كَفَى بِالْمَرْءِ إِثْمًا أَنْ يُحَدِّثَ بِكُلِّ مَا سَمِعَ

Ebû Hüreyre'den (ra) nakledildiğine göre, Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “**Kişiyi günah olarak her duyduğunu söylemesi yeter.**” (Ebû Dâvûd, Edeb, 80)

YALAN

Tüm peygamberlerin ortak özelliği, doğruluktur. Allah'ın elçileri, asla yalan söylemeyen, doğru ve dürüst insanlardır. Ne peygamberliklerinden önce ne de sonra yalan söylemişlerdir. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.) de İslam'dan önce Muhammedü'l-Emin olarak bilinirdi.

Yalan, doğruluğun zıddı, bir konuda gerçeğe aykırı haber veya bilgi vermek, sözün vâkıya uygun olmaması diye tanımlanabilir. (Bkz. Mustafa Çağrıç, Yalan, DİA, İstanbul 2013, XLIII, 297-300) Temel özelliği konuşmak olan insan, doğruluğu ile güven verirken, yalan ile kazandığı bu değer ve itibarı kaybeder. Pek çok kötülük ve çirkinliğin temeli ve kaynağı yalandır. İslam'ın büyük günahlardan saydığı yalan, korkaklık, bilgisizlik, kibir, dünyevî kaygılar, bir menfaat elde etmek, nefsanî arzular vb. sebeplerle söylenir. Rabbimiz:

وَاجْتَنِبُوا قَوْلَ الزُّورِ

“**Yalan sözden sakınınız**” (Hac 22/30) buyurarak yalanı yasaklamıştır. Hz. Peygamber (s.a.s.):

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَجْتَمِعُ الْإِيمَانُ وَالْكَفْرُ فِي قَلْبِ امْرِئٍ وَلَا يَجْتَمِعُ الصِّدْقُ وَالْكَذِبُ جَمِيعًا وَلَا تَجْتَمِعُ الْخِيَانَةُ وَالْأَمَانَةُ جَمِيعًا

Ebû Hüreyre (ra) Resûlullah'ın (s.a.s.) şöyle buyurduğunu nakletmiştir: “**İman ile küfür, doğruluk ile yalancılık, hıyanet ile emanet bir şahsın kalbinde birlikte bulunamaz.**” (İbn Hanbel, II, 349) Hadisi şerifte kâmil imanın yalana ve hıyanete müsaade etmeyeceğini ifade edilmişti. Ahiret gününde söylenilen sözden hesaba çekileceği bilinci, mümini yalandan uzaklaştırır.

İnsana sadâkat yaraşır görse de ikrâh

Yardımcısıdır doğruların Hazreti Allah

Ziyâ Paşa

Yalan, güven ve sadakati zedeler. Birlik ve beraberliği bozar.

كَبُرَتْ خِيَانَةً أَنْ تُحَدِّثَ أَخَاكَ حَدِيثًا هُوَ لَكَ بِهِ مُصَدِّقٌ وَأَنْتَ لَهُ بِهِ كَاذِبٌ

“**Bir konuda seni tasdik ettiği (sana inandığı) hâlde kardeşine yalan söylemen ne kadar büyük bir ihanettir!**” (Ebû Dâvûd, Edeb, 71)

Hikaye: Bir zamanlar devesiyle birlikte çölde yol alan olan bir adam, güçlkle yürüyen, susuzluktan dudakları kurumuş bir adama rastlamış. Susayan adam, binekli adamı görünce su istemiş. Binekli adam, içmesi için bir kap su vermiş. Suyu içen adam birden devedeki adamı iterek deveye atladığı gibi kaçmaya başlamış. Yere düşen adam, deveyle kaçan hırsıza arkasından şöyle seslenmiş: “Tamam, deveyi al git ama senden bir ricam var. Sakın bu olayı kimseye anlatma!”

Bu isteği tuhaf bulan hırsız, biraz duraklayıp, geri dönmüş ve neden böyle dediğini sormuş: “Eğer bu olanları anlatırsan, bu her yere yayılır ve insanlar bir daha çölde muhtaç birini görünce yardım etmezler.”

Çocukluğunda sahabeden Abdullah b. Âmir'in yaşadığı şu olay basit bir şey bile olsa, yalanın önemsenmesi gerektiği, ailede anne babanın nasıl rol-model olduğunu bize göstermektedir:

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَامِرٍ أَنَّهُ قَالَ دَعَنِي أُمِّي يَوْمًا وَرَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَاعِدٌ فِي بَيْتِنَا فَقَالَتْ هَا تَعَالَ أُعْطِيكَ . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « وَمَا أَرَدْتِ أَنْ تُعْطِيهِ » . قَالَتْ أُعْطِيهِ تَمْرًا . فَقَالَ لَهَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ « أَمَا إِنَّكَ لَوْ لَمْ تُعْطِيهِ شَيْئًا كُتِبَتْ عَلَيْكَ كِذْبَةٌ »

Abdullah b. Âmir anlatıyor: Bir gün annem, “Gel sana bir şey vereceğim.” diyerek beni çağırdı. Resûlullah (s.a.s.) de bizim evimizde idi. Allah Resulü, anneme “Çocuğa vermekle ne kastettin.” buyurdu. Annem: “Kuru hurma.” dedi. Resûlullah (s.a.s.): “**Dikkatli ol, ona bir şey vermemiş olsaydım, bu senin için bir yalan olarak yazılacaktı.**” (Ebû Dâvûd, Edeb, 80)

Yunus Emre'nin “Cümleler doğrudur sen doğru isen, doğruluk bulunmaz sen eğri isen.” sözünden, yalananın zıddı ahlaki bir erdem olan doğru olmanın önce kişinin kendi iç dünyası ile başlanması gerektiğini anlıyoruz.

Kişiyeye ulaşan sözün araştırılması, şayet yalancıdan gelmiş ise hemen harekete geçilmemesi gerekir:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ

“Ey iman edenler! Bilmeden birilerine zarar verip desonra yaptığınıza pişman olmamanız için, yoldan çıkmışın biri size bir haber getirdiğinde doğruluğunu araştırın.” (Hucrat, 49/6)

Ayetin sebebi nüzulü ilgili şu olay rivayet edilmiştir: Sahabeden Velîd b. Ukbe, Benî Mustalik kabilesinin zekât vergisini toplamak üzere gönderilir. Velîd yolda iken fasık birisi, bu kabileden silâhlı bir grubun yola çıktığı haberini getirir. Velîd, onların savaşmak için çıktıklarını düşünerek geri dönüp Peygamberimize durumu anlatır. O da haberin doğru olup olmadığını araştırmak ve gereğini yapmak üzere Hâlid b. Velîd'i gönderir. Hâlid kabileye yakın bir yerde konaklayarak durumu araştırır; söz konusu grubun ezan okuyup namaz kıldıklarını, İslâm'a bağlılıklarının devam ettiğini tesbit eder ve Medine'ye döner. Sonunda onların, zekât tahsildarı geciktiği için durumu öğrenmek veya zekâtı kendi elleriyle Hz. Peygamber'e teslim etmek üzere yola çıktıkları anlaşılır (Müsned, IV, 279; Kurtubî, XVI, 296 vd.). Âyetten çıkan genel hüküm, durumu bilinmeyen veya yalancı, günahahtan çekinmez olarak tanınan kimselerin verdikleri haberlere ve bilgilere güvenilmemesi, bunlara göre hüküm verilmemesi, harekete geçilmemesidir. (Kur'an Yolu Meal ve Tefsiri, V, 89-90)

Yalan kapısının açılmaması, yalananın alışkanlık haline gelmemesi gerekir. Bir defa bu kapı açıldı mı, söylenen yalananın korunması için pek çok yalan söylenecektir. Bu da kişinin hem Hak katında hem de halk katında yalancılarından olmasına sebep olacaktır.

عَنْ عَبْدِ اللَّهِ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَلَيْكُمْ بِالصِّدْقِ فَإِنَّ الصِّدْقَ يَهْدِي إِلَى الْبِرِّ وَإِنَّ الْبِرَّ يَهْدِي إِلَى الْجَنَّةِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَصْدُقُ وَيَتَحَرَّى الصِّدْقَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ صِدْقًا وَإِيَّكُمْ وَالْكَذِبَ فَإِنَّ الْكَذِبَ يَهْدِي إِلَى الْفُجُورِ وَإِنَّ الْفُجُورَ يَهْدِي إِلَى النَّارِ وَمَا يَزَالُ الرَّجُلُ يَكْذِبُ وَيَتَحَرَّى الْكَذِبَ حَتَّى يُكْتَبَ عِنْدَ اللَّهِ كَذَابًا

Abdullah b. Mes'ûd'dan nakledildiğine göre, Allah Resulü (s.a.s.) şöyle buyurmuştur: “Doğruluktan ayrılmayınız. Muhakkak ki doğruluk iyiliğe, iyilik de cennete götürür. Kişi devamlı doğru söyler ve doğru olanı ararsa Allah katında ‘sıddîk’ (özü sözü bir olan kişi) olarak yazılır. Yalandan sakının! Çünkü yalan kötülüğe, kötülük de cehenneme götürür. Kişi yalan söyleyip, yalanı araştıra araştıra Allah katında yalancı olarak yazılır.” (Müslim, Birr ve sıla, 105)

Yalan, yalan iş ibadetlerinin sevap ve faziletini azaltır.

مَنْ لَمْ يَدَعْ قَوْلَ الزُّورِ وَالْعَمَلَ بِهِ فَلَيْسَ لِلَّهِ حَاجَةٌ فِي أَنْ يَدَعَ طَعَامَهُ وَشَرَابَهُ

“Kim yalan konuşmayı ve yalanla iş yapmayı terk etmezse, Allah o kimsenin yemesini, içmesini bırakmasına kıymet vermez.” (Buhârî, Savm, 8)

Sahabeden Süfyan b. Abdullah (r.a.) anlatıyor:

يَا رَسُولَ اللَّهِ هِدَايَتِي بِأَمْرِ أَعْتَصِمُ بِهِ

"Ey Allah'ın Resülü! Bana sınımsıkı sarılacağım bir amel söyle." dedim. Peygamber Efendimiz;

قُلْ رَبِّيَ اللَّهُ ثُمَّ اسْتَقِمْ

“Rabbim Allah’tır de, sonra dosdoğru ol” buyurdu. Kendisine;

قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا أَخَوْفُ مَا أَخَافُ عَلَيَّ؟

"Ey Allah'ın Elçisi! Hakkımda korkacağım şeyin en tehlikelisi nedir?" dedim.

فَأَخَذَ بِلِسَانِ نَفْسِهِ ثُمَّ قَالَ : هَذَا

Mübarek dilini (eliyle) tuttu sonra, “İşte budur” buyurdu. (Tirmizî, Zühd, 60)

İnce sırat köprüsü sıfat imiş bu yolda,

Dosta giden kişinin doğruluktur çâresi.

Kimde kim doğruluk var, Hak Çalap onu sever,

İki cihana yarar o erin sermayesi

Yunus Emre

GIYBET/DEDİKODU, İFTİRA VE ALAY ETME

Adabı muaşeretle ilgili pek çok hususu içeren Hucurat suresinde Rabbimiz sakınılması gereken davranışlar arasında gıybeti de zikretmiştir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اجْتَنِبُوا كَثِيرًا مِّنَ الظَّنِّ إِنَّ بَعْضَ الظَّنِّ إِثْمٌ وَلَا تَجَسَّسُوا وَلَا يَغْتَبِ بَعْضُكُم بَعْضًا أَيُحِبُّ أَحَدُكُمْ أَنْ يَأْكُلَ لَحْمَ أَخِيهِ مَيْتًا فَكَرِهْتُمُوهُ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ رَّحِيمٌ

“Ey iman edenler! Zannın çoğundan sakının; çünkü bazı zanlar günahdır. Gizlilikleri araştırmayın, birbirinizin gıybetini yapmayın; herhangi biriniz, ölmüş kardeşinin etini yemekten hoşlanır mı? Bak bundan tiksindiniz! Allah’a itaatsizlikten de sakının. Allah tövbeleri çokça kabul etmektedir, rahmeti sonsuzdur.” (Hucurat, 49/12)

Ayeti kerimede üç kötü huy ve alışkanlık ele alınmış, etkili bir üslûpla yasaklanmıştır: Gerçek bilgi ve kanıt değil, tahmine dayalı hüküm (zan), insanların gizliliklerini araştırmak (tecessüs) ve insanları arkalarından çekıştirmek (gıybet) bu ayeti kerime de yasaklanmıştır.

Gerçeklik ihtimali yüzde ellinin üzerinde bulunmakla beraber kesin olmayan bilgi ve hükme zan denir. Başkalarını suçlamak, aleyhlerinde olacak bir karar almak ve davranışta bulunmak söz konusu olduğunda zanna dayanılmaz, zan şeklindeki bilgi dayanak ve delil kılınmaz. Çünkü insanlar hakkında sahip olunan zan ve tahminlerin birçoğu isabetsiz olmakta, beklendiğinin aksi gerçekleşmektedir.

Suç işleme bakımından ciddi şüpheye sebep olacak davranışları bulunmayan bir kimsenin gizlediği bir işini, davranışını, halini araştırmak ve açıklamak ise âyette yasaklanan tecessüs kapsamına girmekte olup İslâm ahlâkçılara göre ayıptır, dine göre de câiz değildir, günahdır.

Bir kimsenin arkasından hoşuna gitmeyeceği bilinen bir şeyini konuşmak, başkalarına aktarmak gıybettir ve câiz değildir. (Komisyon, Kur'an Yolu Meal ve Tefsiri, DİB, Ankara 2006, V, 96)

Gıybet, sözlükte “uzaklaşmak, gözden kaybolmak, gizli kalmak” gibi anlamlara gelmekte olup, genel olarak “kötü sözlerle anma” manasında kullanımı yaygınlık kazanmıştır. Bir kimsenin gıyabında

gerek onun şahsıyla ilgili maddî, bedenî, dünyevî veya manevi, ruhî, ahlâkî ve dinî kusurlarından söz edilmesi gerekse ailesi ve diğer yakınlarının kusurlarının anlatılması gıybet sayılmıştır. Bu tür söz ve hareketlerin gerçeği ifade etmesi onun gıybet olma niteliğini değiştirmez. (Mustafa Çağrıcı, Gıybet, DİA, İstanbul 1996, XIV, 63-64)

Peygamberimiz (s.a.s.), ashabına;

أَتَدْرُونَ مَا الْغَيْبَةُ

"Gıybet nedir bilir misiniz?" diye sormuş, sahabe;

قَالُوا اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ

"Allah ve Resûlü daha iyi bilir" cevabını vermişler, bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.s.);

قَالَ ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ

"Kardeşini onun hoşlanmadığı bir nitelik ile anmandır." diye tarif etmiştir. Kendisine,

قِيلَ أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ

"Kardeşimde dediğim nitelik varsa, ne buyurursunuz?" denilmesi üzerine;

قَالَ إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ فَقَدْ اغْتَبْتَهُ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ فَقَدْ بَهْتَهُ

"Eğer dediğin sıfat kardeşinde varsa, işte o zaman gıybet olur. Yoksa ona bühthan ve iftira etmiş olursun" (Müslim, Birr, 28).buyurmuştur.

Bir gün Hz. Âişe validemiz, Peygamber Efendimiz (s.a.s.)'in diğer eşi Safiyye binti Huyey hakkında boyunun kısa oluşunu ima ederek hoş olmayan bazı sözler söylemişti. "Ey Allah'ın Resûlü, sana Safiyye'deki şu şu hâl yeter." demişti. Bunun üzerine Allah Resûlü (s.a.s) Efendimiz;

لَقَدْ قُلْتِ كَلِمَةً لَوْ مُزِجَتْ بِمَاءِ الْبَحْرِ لَمَزِجَتْهُ

"Sen öyle bir söz söyledin ki, o söz denize karışsaydı denizin suyunu bozardı." buyurdu. (Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 51; Ebû Dâvûd, Edeb, 35)

Kişinin hoşlanmadığı lakaplar takmak da gıybetedir. Çoğu zaman insanın arkasından konuşarak sözle yapılan gıybet, kimi zaman da bir kaş göz hareketiyle, bükülen bir dudakla veya el kol işaretiyle, hatta göz kırpmayla da gerçekleşebilir. Eğlence, mizah veya şaka niyetiyle de olsa başkasını taklit etmek de gıybettir.

Gıybet bazen yazıyla bazen sosyal medyada paylaşım, beğeni ile olur. Zira bütün bunlar manevi kişiliği ihlal eden hatalardır. Gıybetin sebepleri kin, öfke, hased, kibir, insanın kusurlarını araştırma gibi kötü duygulardır.

Hikaye:

Hz. Mevlana kendi kusurunu görmeyip başkalarında kusur arayan kişi ile ilgili bir hikaye anlatmaktadır:

Dört kişi namaz kılmak için bir mescide girerler. Huşu içinde namazlarını kılmak için niyet edip tekbir getirirler. Müezzin içeri girdiğinde, biri gayri ihtiyari;

"Ezan okundu mu?" der. Diğeri namazda olduğu halde arkadaşını uyarmak için;

"Konuştun, namazın bozuldu" cevabını verir. Üçüncüsü de;

"Zavallı sen kendine bak ona kızma" diye karşılık verir. Dördüncüsü de:

"Allah'a hamdolsun ben onlar gibi asla konuşmadım" der.

Böylece hepsinin de namazları bozulmuş olur.

İmamı Gazzali, bir kimsenin, "Falanın işlediği şu kusurlardan beni koruyan Allah'a hamdolsun" şeklindeki sözleri, başkasını eleştirirken kendini temize çıkarma anlamına geldiğinden gıybetin en çirkin çeşididir. Zira burada hem gıybet hem de riya vardır, demiştir. (Bkz, Çağrıcı, Gıybet, , XIV, 63-64; İhya., III, 145)

Kıssadan Hisse:

Sâdi-i Şirazi anlatıyor, Nizamiye Medresesi'nde görevli idim. Gece gündüz ders müzakere ederdim. Bir gün üstadımın yanına gittim. Beni çekemeyen hasetçi bir arkadaşımın şikayet ettim. Benim dersi güzel anlatmam, o hasetçinin canını sıkıyormuş, dedim.

Edepte örnek olan hocam bu sözleri işitince çok öfkelenmiş ve şunları söyledi:

Ne kadar garip! Arkadaşının hasetçiliği kötü bir huydur, bu belli. Ama senin yaptığın gıybet ne demeli. O arkadaşın kıskançlık yüzünden cehennem yolunu tutmuş gidiyor. Sen de başka bir yol izleyip ona yetişmeye çalışıyorsun.” (Sadi Şirazi, Bostan, Çev. M. Ali Özkan, İstanbul 2017, s. 333-334)

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) gıybet edenlerin ahirette görecekleri cezayı şöyle haber vermiştir:

“Miraca çıkarıldığım zaman bakırdan tırnakları olan bir topluluğa uğradım. Onlar tırnaklarıyla yüzlerini ve bağırklarını tırmalıyorlardı. ‘Bunlar kimlerdir?’ diye sordum. Cebrail, ‘(Gıybet etmek suretiyle) insanların etlerinden yiyen ve şereflerine saldıranlardır.’ cevabını verdi.” (Ebû Dâvûd, Edeb, 35; İbn Hanbel, III, 223)

Hiz. Âişe (r.a.), Allah Resûlü (s.a.s.)’in yanında birisinin taklidini yaptığında, Peygamber Efendimizin tepkisi şu şekilde olmuştur:

مَا أَحَبُّ إِلَيَّ حَكَيْتِ إِنْسَانًا وَأَنْ لِي كَذَا وَكَذَا

“Benim şu kadar veya bu kadar menfaatim olsa bile birinin taklidini yapmak beni sevindirmez.” buyurmuştu. (Tirmizî, Sıfatü’l-kıyâme, 51; Ebû Dâvûd, Edeb, 35)

Gıybete dinlememek, gıybet edene müsaade etmemek, gıybet edilen ortamlardan uzak kalmak gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) aleyhinde gıybet edileni savunmanın faziletine dikkat çekmiştir:

“Kim Müslüman kardeşinin ırzını korursa Allah da kıyamet gününde onun yüzünü cehennem ateşinden korur.” (Tirmizî, Birr ve sıla, 20)

Kıssadan Hisse:

Bir defasında Hasan Basrî hazretlerine birisi gelip şöyle der:

Geçen gün falanın evinde ziyafete gittik. Bize çeşit çeşit yemekler, içecekler ikram etti. Bu arada senin gıybetini etti, çekiştirdi der. Hasan Basrî hazretleri bu şahsa:

Bu kadar yemeği içine sakladım da bir çift sözü saklayamayıp bana mı getirdin? Diyerek tepki verir.

Her ne vasıta ve şekilde olursa olsun gıybet eden kişi, helalleşilmesi ve tövbe edilmesi gereken bir günah işlemiştir.

Bir başka manevi hastalık insanlar arasında söz taşımak yani **koğuculuktur**. Koğuculuk yapan kimseler hadisi şeriflerde nemmâm ve kattât olarak isimlendirilmiştir.

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَّامٌ

“Nemmâm (laf taşıyan) cennete girmeyecektir.” (Buhârî, Edeb 50; Ebû Davud, Edeb, 38; Tirmizî, Birr, 79) İnsanlar arasında söz taşıyan, duyduğuna ilave yaparak başkalarına ulaştırılanlar düşmanlığa, fesada pek çok kötülüğe sebep olmaları hasebiyle kul hakkına girmişlerdir. Bu hasletler kişiyi cehenneme götürecek davranışlardır.

Hikaye:

Komşusu hakkında dedikodu yaymış bir kadın, yaptığı işten pişman olarak bir âlime gelir.

Kadın meseleyi anlatır ve:

-Yaptıklarım için çok üzgünüm efendim. Nasıl düzeltebilirim hatamı?der. Âlim ona bir ders vermek

için:

-Pazardan bir tavuk al ve kestir. Bana gelirken de yol boyunca tüylerini yere serpe serpe gel, der.

Kadın alimin dediğini yapar, tekrar huzura gelir. Alim kadına:

-Şimdi git ve gelirken attığın tüyleri topla, der.

Kadın birkaç saat sonra elinde bir tutam tüyle gelir.

-Gördün ya işte, tüyleri atmak kolay ama attığın tüylerin hepsini geri toplamak imkansız. Dedikodu da yapması kolay telafisi ise ne kadar zor.

Dil ile işlenen bir diğer günah **iftiradır**. Sözlükte “yalan söylemek, uydurmak, asılsız isnatta bulunmak” gibi manalara gelen iftirâ, terim olarak “bir kimseye asılsız olarak suç, günah yahut kusur sayılan bir söz, davranış veya nitelik isnat etmek” anlamında kullanılmaktadır. İslâm’da iftira haram kılındığı gibi asılsız olması muhtemel haberlere doğruymuş gibi ilgi göstermek ve bunlara araştırmadan inanmak da yasaklanmıştır. (Çağrıcı, İftira, XXI, 522-523)

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ إِنَّ مِنْ أَكْبَرِ الْكَبَائِرِ اسْتِطَالَةَ الْمَرْءِ فِي عَرَضِ رَجُلٍ مُسْلِمٍ بِغَيْرِ حَقٍّ

Ebû Hüreyre’den (ra) rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: “**Kişinin haksız yere bir Müslüman’ın onur ve namusuna dil uzatması, büyük günahların en büyüklerindedir.**” (Ebû Dâvûd, Edeb, 35)

Yuvaları yıkan, arkadaşlığı, akrabalık bağıını bitiren, toplumun birliğini ve düzenini bozan, toplumsal bir hastalıktır iftira. Öyle ki peygamberlere, ailelerine, yakınlarına dahi iftira atılmıştır. Yusuf (a.s.) böyle bir iftiraya maruz kalmış, yıllarca zindanda kalmıştır. Hz. Musa, Hz. Meryem, Hz. Aişe’ye de iftira atılmıştır.

Resul-i Ekrem (s.a.s.), “**İnsanı helâk edecek olan yedi suç ve günahın birinin, masum, hiçbir şeyden habersiz iffetli bir kadına zina ithamı olduğunu**” buyurmuştur. (Buhârî, Hudûd, 44; Müslim, İman, 145)

وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بِغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدِ احْتَمَلُوا بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا

“**Hak etmedikleri halde mümin erkek ve mümin kadınları incitenler apaçık bir bühtan ve günah yüklenmiş olmaktadır.**” (Ahzab, 33/58)

Kişinin iffetine, izzetine, dünyevi veya uhrevi bir işine, ameline yönelik yapılan iftiranın her çeşidi haramdır, günahtır.

İnsan onurunu zedeleyen bir diğer günah ise, bir kişinin söz veya davranışları ile eğlenilmesi, kaş, göz işareti ile taklit edilmesi **alaya alınmasıdır**. Alaya alma kibir, başkasını küçük ve kusurlu görme gibi sebeplerle olmaktadır. Kişinin iç dünyasındaki bazı yanlış duygular günaha sevk edebilmektedir. Bundan dolayıdır ki kişiyi günaha düşürecek her türlü manevi hastalıkları tedavi etmek gerekir. Kur’ân-ı Kerîm’de pek çok ayette inkârcıların peygamberlerin tevhid ve tebliğ mücadelesi ile ettikleri alaylardan haber vermektedir.

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِنْ نِسَاءٍ عَسَىٰ أَنْ يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَرُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأَسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“**Ey iman edenler! Erkekler diğer erkeklerle alay etmesinler; onlar kendilerinden daha iyi olabilirler; kadınlar da diğer kadınlarla alay etmesinler; alay edilen kadınlar edenlerden daha iyi olabilirler. Biriniz diğerinizi karalamayın, birbirinize kötü ad takmayın. İman ettikten sonra fâsıklıkla anılmak ne kötüdür! Günahlarına tövbe etmeyenler yok mu, işte zalimler onlardır.**”

(Hucurat, 49/11) Ayeti kerime de alaya alma ve hoşlanılmayan kötü lakaplar takma yasaklanmıştır. Alay edilen kişi mahcup olmakta, küçük düşürülmekte, değersiz ve önemsiz hissi oluşmakta, böylece incitilmektedir. Bu da bir kul hakkına sebep olmaktadır.

Hümeze suresinde insanları arkadan çekiştirmeyi, kaş göz, el kol işaretleriyle onunla alay etmeyi, şeref ve haysiyetlerini yaralamayı alışkanlık haline getiren, bundan zevk alan kimselerin vay haline buyrulmakta ve uyarılmaktadır.

İslâm Dini hem kişinin şahsı ile ilgili hem de dini değerlerle alay edilmesini yasaklamıştır.

Sonuç:

Gıybet, iftira, yalan, alay etme gibi söz, hal ve davranışlar insanın kalbinin kırılmasına, saygınlığının, onur ve izzetinin incinmesine, zedelenmesine, toplumda dargınlığa, düşmanlığa, kine ve nefrete sebep olduğu için ayet ve hadislerde şiddetle sakındırılmış bir haramdır. Aynı zamanda bir kul hakkıdır. Bir gün insan bütün yaptıklarından hesap çekileceğini unutmamalıdır!

Hz. Peygamber (s.a.s.) ashabına “**Müflis kimdir, biliyor musunuz?**” diye sordu. Ashab-ı kiram: “Bizim aramızda müflis, parası ve malı olmayan kimsedir” dediler. Resulü Allah (s.a.s.) “**Şüphesiz ki ümmetimin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelmiştir. Fakat şuna sövüp, buna iftira yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biterse, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir.**” (Müslim, Birr, 59) buyurdu. Başka bir hadis-i şerifte ise Allah Resulü (s.a.s) “**Üzerinde kul hakkı olan, ölmeden önce ödeyip helalleşsin! Çünkü ahirette altının, malın değeri olmaz. O gün, hak ödeninceye kadar, kendi sevaplarından alınır, sevapları olmazsa, hak sahibinin günahları buna yüklenir.**” (Buhari, Rikak, 48) buyurmuştu.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.) gerçek mümini tarif ederken buyurmuştur ki:

مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

“Müslümanların, dilinden ve elinden (gelecek kötülüklerden) güven içinde oldukları kimse!” buyurdu. (Buhârî, İman, 5; Müslim, İman, 66)

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ...

“Kim Allah’a ve âhret gününe inanıyorsa, ya hayır söylesin veya sussun.” (Müslim, İman, 7; Buhârî, Edeb, 31)

Rabbim dilimizi yalandan, iftiradan, gıybetten, tüm bedenimizi haramdan, fîsk ve fücürdan, huzuruna kul hakkıyla çıkmaktan muhafaza eylesin. Bizi cennetine layık kullarından eylesin.

Hazırlayan: Hüseyin YAZICI

İl Vaizi